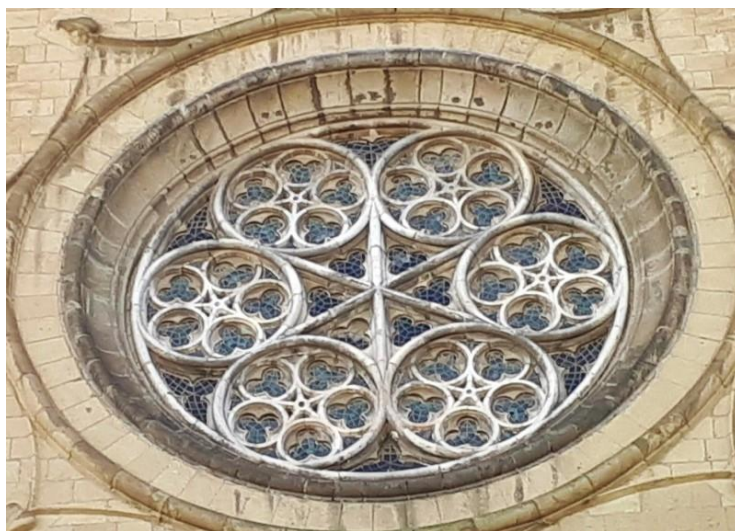

Deu petiteses que magnifiquen la Griselda catalana
Diez pequeñeces que engrandecen a la Griselda catalana
Dez pequenas coisas que engrandecem a Griselda catalã
Ten little things that magnify the Catalan Griselda

Júlia BUTINYÀ¹

Resum: *Deu petiteses que magnifiquen la Griselda catalana:* Els relats de Griselda dels autors italians, Boccaccio i Petrarca, són testimoni d'una profunda discussió, com revela l'epistolari de les *Senils*. Bernat Metge, sensible al nou corrent, entra en dita polèmica amb la seva versió catalana i mitjançant unes cartes. El seu recolzament al certaldès i la disjunció envers la versió llatina del mentor, que ja eren coneguts, els analitzem ací des de deu racons d'observació, que expliquen el signe de l'Humanisme en els seus orígens i, encara, poden donar raó del seu curs.

Abstract: *Ten little things that magnify the Catalan Griselda:* The stories of Griselda by the Italian authors, Boccaccio and Petrarca, bear witness to a profound discussion, as revealed by the epistolary of the *Seniles*. Bernat Metge, sensitive to the new current, enters into this controversy with his Catalan version and through some letters. His support for Boccaccio and the disjunction towards the mentor, which were already known, we analyze here from ten corners of observation, which explain the sign of the Humanisme in its origins, and can still give reason for its course.

Keywords: Humanism – Griselda – Giovanni Boccaccio – Francesco Petrarca – Bernat Metge.

Palabras-clave: Humanismo – Giovanni Boccaccio – Francesco Petrarca – Bernat Metge.

ENVIADO: 21.09.2020
ACEPTADO: 19.11.2020

¹ Professora de la Universitat Nacional d'Educació a Distància (UNED); RABLB. *E-mail:* juliabutinya@gmail.com

Antonio CORTIJO & Vicent MARTINES (orgs.). *Mirabilia / MedTrans* 12 (2020/2)

New Approaches in the Research on the Crown of Aragon

Nous aspects en la investigació sobre la Corona d'Aragó

Novos aspectos nas investigações sobre a Coroa de Aragão

Jun-Dic 2020/ISSN 1676-5818

Introducció

Aquesta obreta, que tingué enfeinassat un gran autor com és Bernat Metge per tal de traduir la versió llatina de Petrarca al català, ja havia costat força a aquest darrer –el gran mentor italià–, com confessa en l'epistolari de les *Senils*.² Les últimes cartes emmarquen la seva traducció del darrer relat del *Decameró* –el *Griselda*–, que va adreçar a Boccaccio, el veritable autor del relat –tanmateix d'origen popular– i el primer a posar-hi marcs al voltant, mitjançant els oients de ficció dels contes decameronians.³ Si aquestes rocambolesques circumstàncies la fan una peça literària prou extraordinària, més encara ho és tenint en compte que aquell embolic conté una discussió pròpia del primeríssim humanisme; potser la més representativa. Metge no arribà a temps d'incloure's en la discussió real ja que els italians havien mort quan ell va fer la seva traducció, però sota la dinàmica humanística –sense barreres temporals– hi intervé igualment, expressant el seu parer en les cartes que també li fan de marc.⁴

La renovació que s'anunciava cap a la segona meitat del segle XIV no només era estètica o formal sinó que implicava una extensió profunda i en amplària, d'acord amb una nova filosofia de vida, com reflecteix Metge arran d'aquesta obra; però les versions en altres llengües –com la de Philippe de Mézières al francès o de Joan de Timoneda al castellà– no ho perceberen, ignorant la *querelle* inicial. Tampoc s'entreveu el nou esperit a la Corona d'Aragó en obres de contemporanis d'alt nivell, com ara les traduccions del grec promogudes per Joan Fernández de Heredia, Gran Mestre de l'Hospital. Per tant,

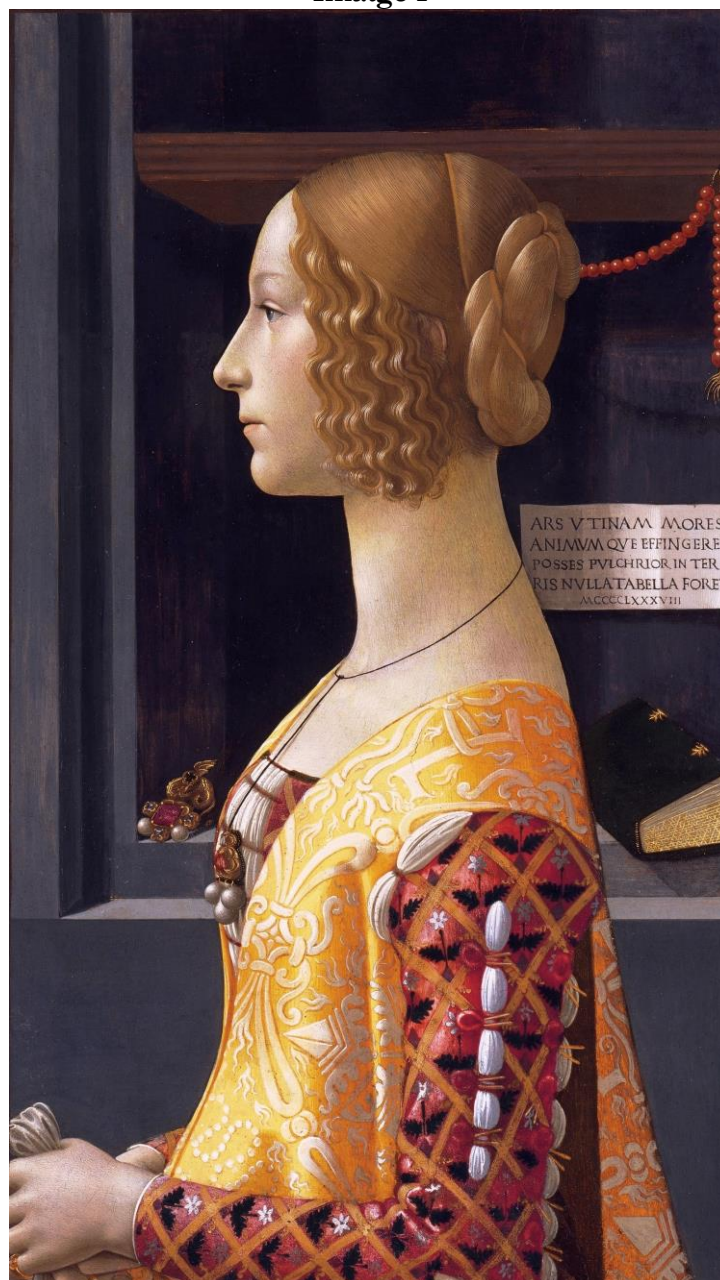
² Les cartes que l'acompanyen són les *Senils* XIII, 3 i 4, però és molt convenient seguir l'anterior, la 2, la qual és resposta a una de Boccaccio que no arribà a les seves mans –com tampoc la XVII, 3–; en aquesta darrera, Petrarca diu que no tradueix el relat fil per randa sinó que l'ha fet seu (“historiam tuam meis verbis explicui”), segons la dita horaciana de renarrar.

³ El conte narra les atrocitats amb què Valter, marquès de Saluzzo, prova a la seva dolça i obedient esposa, Griselda. Per als textos dels dos autors italians, vegin ROSSI, Luca Carlo, *La novella di Griselda fra Boccaccio e Petrarca*, “La memoria” 229, Palermo: Sellerio, 1991.

⁴ En reproduïm el text en la imatge final. Poden veure els meus treballs: *Del Griselda català al castellà*, RABLB, “Minor” 7, Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, 2002; també, “Griselda”, dins *En los orígenes del Humanismo: Bernat Metge*, Madrid: UNED, 2002, pp. 56-75; Bernat Metge, “Griselda”: De Boccaccio a Metge passant per Petrarca, dins *Lectures de literatura catalana a Madrid. Quinze lliçons del seminari al Centre Cultural Blanquerna (1997-2002)*, coord. Fina Llorca Antolín, Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2003, pp. 227-254; “Un capítol a part: el *Griselda*”, dins *Reflexions sobre la traducció arran de les lletres catalanes medievals*, Projects. Monographs. Publications of eHumanista, 2012, pp. 102-136, treballs en què s'observa sobretot el tema de la Fortuna i el de la virtut. Des del context humanístic es tracta sovint en BUTINYÀ, Júlia & CORTIJO, Antonio (eds.) *L'humanisme a la Corona d'Aragó (en el context hispànic i europeu)*, Potomac (Maryland): Scripta Humanistica Publishing International, 2011.

l'empenta d'aquest primer Humanisme s'acusa de manera molt singular —com palesen els Griseldes—, i a més efímera, ja que quan es posa de moda, bé que de manera superficial, ja és a tocar el Renaixement. Ací observarem 10 facetes de la *Griselda* catalana, mirant-la des dels ulls d'aquells grans autors italians, a fi de mesurar la seva vàlua.

Imatge 1

Una dona noble del Quatrecent italià: *Retrat de Giovanna degli Albizzi Tornabuoni* (1488), retrat de Domenico Ghirlandaio (Museu Nacional Thyssen Bornemisza. Madrid).

Antonio CORTIJO & Vicent MARTINES (orgs.). *Mirabilia / MedTrans 12 (2020/2)*

New Approaches in the Research on the Crown of Aragon

Nous aspectes en la investigació sobre la Corona d'Aragó

Novos aspectos nas investigações sobre a Coroa de Aragão

Jun-Dic 2020/ISSN 1676-5818

1. Per als primeríssims humanistes, el procés d'elevació o dignificació humana –principal motor del canvi que iniciaven i que s'ha conegut com l'Humanisme– no es reduïa a idealitzacions abstractes, ans arrencava d'una exigència real. Resta ben clar al *Decameró*, en punts fonamentals com el pròleg a la IV Jornada, el primer relat de la qual hi podria fer ben bé d'insígnia, concretant aquell ascens en la mobilitat social, la qual es reivindicava com conseqüència de la virtut i no del llinatge, fet que també és motiu impulsor de l'argument del relat X, 10 –el *Griselda*–.⁵

Ascensió característica de l'Humanisme, doncs, que al *Griselda* es fa explícita per valorar la virtut per sobre de l'origen, tret que sosté tot l'entrellat, el nus i el desenllaç; així, la misera Griselda serà marquesa de manera definitiva, al final, a causa del seu propi mèrit, havent passat per greus penalitats. Categoria virtuosa que rubrica Metge en el IV de *Lo somni* en col·locar la pobra noieta enmig de l'exhibició de dones magnífiques, entre les clàssiques i les bíbliques, i davant de les reines contemporànies. Mentre que per altres autors, l'ascensió de Griselda se circumscribia sobretot al pla literari; així, en la *Senil XVII*, 4, Petrarca es qüestiona si la temàtica griseldiana podria tenir utilitat amb repercussions exemplars o una aplicació pràctica. El tarannà de sublimació, doncs, restava dintre d'una dimensió filològica, des d'on repercutiria sobre la realitat segons certs condicionaments, com ara la procedència de la ficció o inclús la llengua del text; això darrer ho constata el *Griseldis*, ja que apujant-lo al llatí des del romanç, Petrarca, a més de declarar la voluntat de fer-lo entenedor als que no saben italià (*Senil XVII*, 3), delata una voluntat de dignificació lingüística –en correspondència amb la selecció que feia del relat entre els 100 decameronians–.

Dins de la panoràmica ennoblidora de la nova tendència, la qual està d'acord amb els escrits i exemples de virtut dels antics, on bevien sovint –i on ja es donava la doble aspiració a l'eminència: la virtuosa i la de tipus formal–, cal donar tot el sentit al *Griselda*, relat d'una pobra noia que triomfa per les seves virtuts i relat que, alhora, s'expressa amb la màxima noblesa literària. Doble carès que justifica que autors de tant relleu s'hi fixessin en conte de tal nimiesa, fent que un relat anodí assolís molta volada.⁶

En la *Griselda* catalana no està especialment rellevat el factor social –com tampoc no pesa gaire en altres obres de Metge–, mentre que sí ho és –com veurem *infra* (9)– un

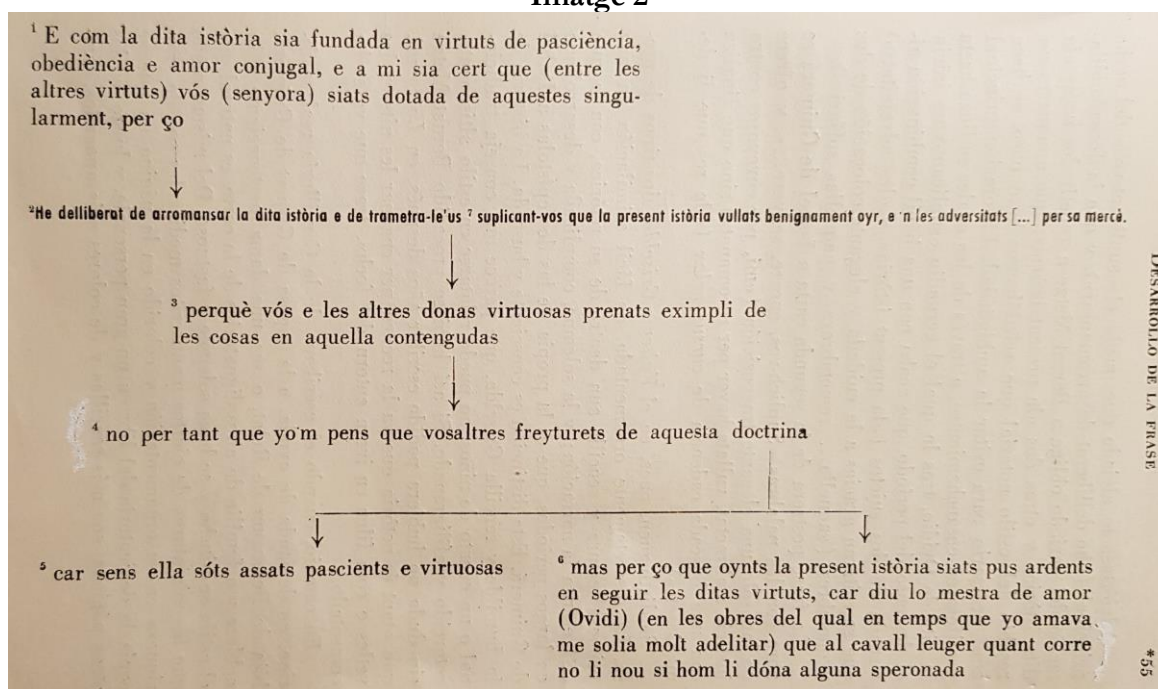
⁵ D'aquest criteri reivindicador participa uns decennis més tard el *Curial e Güelfa*, novel·la que així mateix n'és emblemàtica, donat que Curial, que era de casa baixa, hi aconsegueix el màxim grau a la cort gràcies al seu esforç virtuós; tot just, al II llibre, es tracta del cas desgraciat dels protagonistes boccaccians del IV, 1.

⁶ Cfr. RIQUER, Martí de, *Història de la Literatura Catalana*, vol. II, Barcelona: Ariel, 1964, p. 348.

punt feble d'aquella societat que calia reivindicar: la dona; car era tema que així mateix permetria apujar un valor que era un deute: el del gènere femení. Encara, la propensió ascendent era tan arrelada en Metge que, en passar el relat de nou al romanç, convertí en objecte de remuntada la mateixa llengua vernacle; i tan excel·lentment ho va fer, que la seva *Griselda* és el primer text humanístic de la Península.⁷ Vigor necessari si havia d'emular el llatí del *Griseldis* de l'íclit mentor i, a sobre, la suavitat de la parla del certaldès. Dit gest dignificador el recalca en citar-la en *Lo somni* a causa del gènere on la insereix: el més excels de tots, el diàleg.

I així, la llengua catalana és pionera per ser usada amb la respectabilitat de les clàssiques; dignitat que arribarà més tard a altres literatures. Per tant, el petit relat del *Griselda* metgià es troba –de diferents maneres, però al capdavant sublimadores– en els orígens d'aquell corrent procedent d'Itàlia. Si els italians havien rellevat i dignificat el relat, el notari català s'hi afegia, propulsant una plena execució humanística.

Imatge 2

Anàlisi de la carta prologal, la qual compon una sola frase (ed. seguida com Font, p. 55).

⁷ L'analitza en detall Martín de RÍQUER, distingint el tipus d'estil de les cartes i del relat (*Obras de Bernat Metge*, Barcelona: Universidad de Barcelona, 1959, pp. *53-*58; vegin la imatge 2).

2. La relació entre el *Griselda* i *Lo somni*, donada la seva intensitat,⁸ constitueix el següent angle d'observació, ja que quan Metge escriu el gran diàleg, condicionat per l'angoixosa situació sociopolítica, tenia ja les marques intenses d'haver-se familiaritzat amb els grans trescentistes italians. Si la primera obra ja fou humanística per l'estil, la segona ho era a més per l'estructura.

Una bona prova de l'íntim lligam s'obté atenent la cita del seu propi relat griseldià al IV llibre de *Lo somni*, on mostra no sols la seva adhesió al naturalisme i naturalitat de Boccaccio,⁹ sinó a l'espai que defensava l'autor del *Decameró*: la literatura popular.¹⁰ Ho confirma l'humil paisatge que hi acompanya la cita del seu *Griselda*: les converses de les velles al voltant del foc, la qual prové del *Genealogiae deorum*.¹¹ Car, tot i ser un tòpic –de Petrarca a Santillana– per indicar un lloc propi de recitacions menyspreades, que

⁸ Poden veure al respecte el meu treball “Del *Griselda* a *Lo somni*”, *eHumanista/IVITRA*, 12 (2017/2): 211-221.

⁹ Aquesta adhesió és important perquè de les obres boccaccianes que recull a *Lo somni* amb intertextualitats deixa veure l'assumpció –així amb el *Trattatello in laude di Dante* i el *Comento alla Divina Commedia*– o bé el rebuig –així amb el *Corbaccio*–, independentment de la llengua utilitzada pel certaldès.

¹⁰ Metge no ha deixat mostres d'influx de la literatura popular, però no repugna a la naturalitat de la seva llengua. El llenguatge col·loquial dels dos primers llibres de *Lo somni* –malgrat tractar-se d'un gènere sublim– domina la xerrada entre els dos amics, així com és planer el to de la conversa mantinguda amb els personatges mitològics als dos llibres següents. La resta de la seva producció tampoc no presenta una marca d'elitisme o aristocratism lingüístic, car no n'hi ha rastre al *Llibre de Fortuna e Prudència*, que imita un vell gènere tradicional, ni a l'*Ovidi enamorat*, ja des de la temàtica, ni al simpàtic poema la *Medecina*, escrit per a solàçar un bon amic.

¹¹

“Taceant ergo blatelatores inscii et omutescant superbi, si possunt, cum ne dum insignes viros, lacte Musarum educatos et in laribus phylosophie versatos atque sacris duratos studiis, profundissimos in suis poematibus sensus apposuisse semper credendum sit, sed etiam nullam esse usquam tam delirantem aniculam, **circa foculum domestici laris una cum vigilantibus ybernis noctibus fabellas orci, seu fatarum, vel lammiarum, et huiusmodi, ex quibus sepiissime inventa conficiunt, fingentem atque recitantem, que sub pretextu relatorum non sentiat aliquem iuxta vires sui modici intellectus sensum minime quandoque ridendum**”... (*Genealogia deorum gentilium*, XIV, X, en Boccaccio 1965, p. 970)

“La paciència, fortitud e amor conjugal de Griselda, la *història* de la qual fou per *mi de llatí en nostra vulgar transportada*, callaré, car tant és notòria que **ja la reciten per enganar les nits en les vetlles e com filen en hivern entorn del foc**”. (2007, ed. i trad. Butinyà, p. 244. Els manuscrits catalans varien entre *vetles* ‘vetllades’ i *velles* ‘ancianes’; la traducció meua inclou tots dos vocables, donat que no es pot destriar l'encertat i que Boccaccio incloïa tots dos conceptes. El comentari de ser un relat molt conegut ho deia també Petrarca en la *Senil* XVII, 3).

suposen una pèrdua de temps,¹² el certaldès en fa la defensa a les *Genealogiae*, afrontant-ne aquesta poètica a la dels savis presumptuosos i assegurant que fins del lloc més ínfim es pot obtenir un significat valuós per tal com pot ser portador de veritats morals.

La naturalitat del *Decameró* contribuïa a la nova dignitat artística de l'element vulgar, rellevant la literatura popular a una alta categoria –heus ací també Santillana i les *Serranilles*–; de la mateixa manera, al llibre XIV llatí suara esmentat, la teoria literària, entremesclada amb les genealogies dels déus, equiparava la prosa profana a la teològica. Cal recordar a més la primmirada activitat del certaldès com editor del *Decameró*,¹³ bé que fos obra considerada extraliterària o antiliterària i, segons la *Senil* XVII, 3, àdhuc llicenciosa. La projecció rescatadora i revaloradora, ja comentada, era multidireccional.

Metge, evidentment s'arreglera amb aquest criteri d'esborrar les classes –val a dir, d'antidiglòssia, sigui literària o lingüística– i, així com ambienta el seu relat griseldià –en el IV de *Lo somni*– en un àmbit d'audiència mesquina, lluny d'una ubicació simptomàtica d'excel·lència, així també l'assenta al I llibre bevent la doctrina de Boccaccio que igualava les obres dels poetes a les dels filòsofs antics.¹⁴ Bé mostren també que no era partidari de sublimitats excloents –malgrat la perfecció formal– les cartes–rèplica adreçades a Ysabel de Guimerà, en què s'oposa a Petrarca pel concepte d'historicitat, que veurem a continuació.

3. La tercera perspectiva d'observació es refereix a la noció d'història, ja que així qualifica Metge el *Griselda* a *Lo somni*, coherentment amb les cartes amb què emmarca el relat, on ho diu 7 vegades.¹⁵ Per aclarir tal obstinació cal acarar-hi la *Senil* XVII, 4, on Petrarca explica l'anècdota de dos amics –veronès, l'un; padovès, l'altre– que es qüestionen

¹² Ja ho eren des d'antic: com relats no fiables s'esmenten els contes de velles en les epístoles paulines (*Tim* 4, 7). Petrarca l'assenyala com lloc baix en *Invectivae contra medicum* i també ho reconeix Boccaccio en *De claris mulieribus* (*De Proba, Adelphi coniuge*) o en *De casibus virorum illustrium*, VI, 6 (cfr. al meu llibre *En los orígenes del Humanismo*: Bernat Metge, Madrid: UNED, pp. 375 -n. 511 i 513-, 72, 511).

¹³ Cfr. HERNÁNDEZ ESTEBAN, María, “Boccaccio editor y su ‘edición’ del marco del Decameron”, dins La recepció de Boccaccio en España, en *Cuadernos de Filología Italiana. Actas del Seminario Internacional Complutense 18-20 de octubre de 2000* (2001/3), Madrid, 2001, pp. 71-93.

¹⁴ “E molts philòsoffs e poetes se són acostats assats a la veritat en quant humanal enginy ho pot compendre” (ed. de 2007, Madrid: Atenea, p. 70 i n. 48), intertextualitat del *Trattatello in laude di Dante*, que juxtaposem al títol del capítol 8 del llibre XV de les *Genealogiae*: “*Gentiles poetas mithicos esse theologos*”.

¹⁵ Ja en la carta inicial, el notari diu que aquesta “història”, que recita Petrarca, la va trobar “entre los llibres dels filòsofs e poetes”. Filant-hi prim cal entendre que, amb això, no identifica el mentor com l'autor ans com el recitador, apujant l'obra boccacciana a l'elevat rengle on diu que se l'havia trobat.

Antonio CORTIJO & Vicent MARTINES (orgs.). *Mirabilia / MedTrans* 12 (2020/2)

New Approaches in the Research on the Crown of Aragon

Nous aspectes en la investigació sobre la Corona d'Aragó

Novos aspectos nas investigações sobre a Coroa de Aragão

Jun-Dic 2020/ISSN 1676-5818

l'exemplaritat del conte, donat que no es historia, ans faula; l'autor aretí de fet hi abaixa el valor del relat dient que, com que al capdavant és una invenció, no entra a discutir si val o no com exemple. Metge, per contra, ratifica el caràcter d'història defensant el valor de model virtuós del relat boccaccià. Plantejament que subscribia el *Decameró*, on Boccaccio repetia que els contes són verídics, car són beguts de la vida real, i on es planyia perquè el prenien per un contador de faules.

L'asseveració per part de Metge, fent-la històrica i real –en 8 ocasions en total–, pot explicar que en la citació del relat, a *Lo somni*, ja ni esmenti el famós Petrarca; a pesar de l'omissió, hi ha reduït la virulència de la carta de cloenda en què acusava de “menyscreants e viciosos” als que no defenguessin el seu valor històric i exemplar. Encara més, amb frase calcada de la *Senil* final, hi deia que tenen aquella opinió per tal com imaginem que “açò qui a ells és difícil sia als altres impossible”. Per tant, així com en un experiment químic s'aplica una substància per tal de comprovar una reacció, el component metgí serveix per desentranyar la discussió boccacciano-petrarquessa.

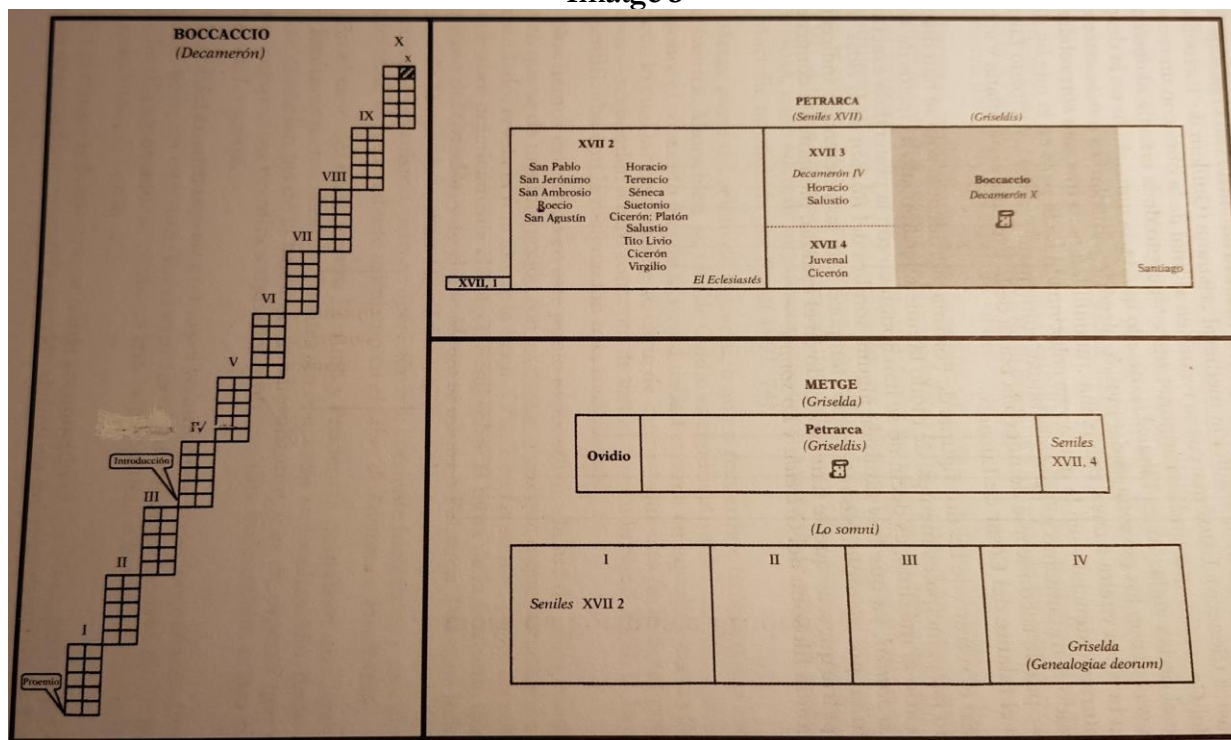
Els contes eren reals com la vida mateixa, ja que en procedien, de manera que Boccaccio alliçonava així –segons diu– amb la sana virtut del poble. Metge, doncs, està recolzant aquest model de virtut, tan vàlid per a ell com el de les grans heroïnes de la Antiguitat, com bé mostra posant-hi Griselda de costat en *Lo somni*. Tot plegat, així com no calia traduir-la al llatí per tal d'eleva-la, tampoc calia buscar excuses en la historicitat per tal d'avaluar-la. L'exemplaritat de la vida real i del poble –grau més senzill i baix que el consagrat pel rànking històric– no fa disminuir la validesa. L'actitud antidiglòssica era ferma i d'ampli espectre.

Una bona prova d'aquesta profunda dissensió la tenim a les il·lustracions de dos còdexs –estudiats per Gabriella Albanese– que representen els retrats de Boccaccio i Petrarca en conversació i hi figuren els mots *possibile / impossibile*, fent referència a les dues opcions davant la virtut griseldiana. Com bé havia advertit Metge, eren el vertader nus del litigi. Petrarca vol fer exemplar i universal, apujant-lo i corregint-lo, el *Griselda* boccaccià. Amb estima i admiració, Metge entén les lliçons literàries dels seus mestres, però capgira dita sublimació correctora a favor dels valors ètics i humans; tornant, per tant, a Boccaccio. Així, Metge corregeix Petrarca –rivalitat que s'accentua a *Lo somni*–, com Petrarca corregia Boccaccio.¹⁶

¹⁶ Apreciant en les tècniques del *Curial e Güelfa* la perllongació dels trets humanístics, s'hi adverteix un engranatge subtil de les correccions, el qual palesa que la literatura catalana ha seguit exercitant l'art de corregir, com ha copsat recentment Abel SOLER (*La cort napolitana d'Alfons el Magnànim. El context de "Curial e Güelfa"*, Universitat de València, 2016).

4. En realitat, estem donant voltes al fenomen de la laïcització dels models. Griselda sorprèn perquè dibuixa un tipus de protagonista diferent a la majoria decameroniana, que es mostren tan lliberades; Boccaccio hi oferiria gairebé un exemple hagiogràfic tradicional, la noia més dòcil i obedient que hom es podria imaginar, fins al punt que el mateix relator del conte s'avançava a les crítiques d'amics i oients prevenint-los-hi, donat que els exemples exagerats de sants devien fer riure per la seva irrealitat. Tanmateix, es recita com fruit de la vida real, d'on Boccaccio bevia els relats. És sabut que la secularització de la literatura en certa manera l'havia encetada Dante, caminant per una selva fosca amb Virgili com guia. Fets, tots ells, que en determinen l'exemplaritat, que aflora amb giragonses en les dues parelles d'autors de les epístoles –la italiana i la italiano/catalana–, deixant al descobert una veritable baralla intel·lectual, moral i literària.

Imatge 3

Quadre dels textos del *Griselda* amb les referències de les fonts i els autors citats a les cartes llatines i catalanes. (Font: Butinyà, *En los orígenes del Humanismo: Bernat Metge*, p. 506).

I fins a tal extrem és modèlica Griselda per a Metge, que en la desfilada de dones il·lustres, al IV de *Lo somni*, ella és l'única representant de la cristiandat, tot just sent una

figura de ficció.¹⁷ Detalls que donen lloc a un acurat seguiment de l'ombra petrarquesca, car s'hi revelen tota mena de minúcies entre l'un i l'altre, Metge i Petrarca; conversa autèntica que havien iniciat obertament Petrarca i Boccaccio, segons en dóna raó la carta XVII, 2, de les *Senils* –resposta a una altra del certaldès–; senil que Metge coneixia, almenys quan va escriure *Lo somni*.¹⁸

5. Les cites de les cartes de tots dos autors manifesten aquestes diferenciacions, atès que en les lletres de Petrarca figuren 4 sants i que no sols no n'hi ha cap a les de Metge –com tampoc no n'hi ha exemples de santes cristianes al IV de *Lo somni*–, sinó que la citació que dóna com central i autoritat, al bell mig de la primera carta, és del tan perillós com prohibit Ovidi, a qui –segons hi diu– “en temps que amava” li delitava llegir. L'al·lusió no és cap extravagància ni provocació sinó d'extrema oportunitat, donat que així descol·loca el relat de l'orientació religiosa¹⁹ on l'havia encarrerat Petrarca, passant-lo a l'ètica, camp d'on provenia originàriament.

El sofriment –segons el vers de les *Pòntiques* citat obertament a la carta inicial– s'ha de veure com escaïença per la virtut, mentre que per a Petrarca ha de menar a l'acceptació, segons manifesta el colofó del seu relat amb remesa a l'epístola de sant Jaume (1, 13). Aquesta postura de *probatio fidei* (Albanese, Bessi), traslladada al pla vital, converteix la vida en una provació, apropant la divinitat al personatge del marit –Valter–, sota una visió típicament medieval.²⁰ Per Metge, però, es tracta de concebre les adversitats humanes com exercitació i ocasió per al creixement, a la diàspora de la

¹⁷ Sovint ho he interpretat com una ironia antieclesiàstica de Metge; però cal veure-ho a més front a la polèmica oberta arran de la *Senil* XVII, 4; val a dir, la del realisme i l'exemplaritat.

¹⁸ Vegin l'edició de 2007, p. 66 i n. 40. Així mateix se'n troba ressò al començ del llibre IV, on tracta de la fortuna segons dita carta *Senil*, atenent que hi dóna a Valter la funció de Déu, qui disposa els fets; la identificació de la divinitat i la fortuna, per contra, no la feren Boccaccio ni Metge, car no la feia tampoc un autor que tenia força ascendent sobre ells: Juvenal, segons avalen les sàtires X i XIV (Butinyà, Júlia, *En los orígenes del Humanismo: Bernat Metge*, Madrid: UNED, 2002, p. 100 *passim*). La confrontació no es redueix a una sola temàtica, segons anem veient, ans van lligades amb coherència.

¹⁹ Evidentment, no significa irreligiositat, ja que Metge es mostra arreu, no sols respectuós, sinó creient, i es defineix com cristià a *Lo somni*; però ell mostra una pietat racionalista i un sentit renovat de la religiositat. En aquesta línia hi ha un precedent literari que li és familiar: en el pròleg a la traducció del *De re rustica* de Pal·ladi, Ferrer Sayol –el seu padastre– remet a Déu, però tampoc no esmenta sants; mentre que cita Ciceró.

²⁰ Això conjuga bé amb l'absència en les darreres *Senils* (XVII, 3 i 4, glosses del relat) de la gran plenipotenciària a l'Edat Mitjana, la dominadora Fortuna; absència vistosa per part de l'autor que la feia aparèixer al títol de l'obra seva potser més difosa, el *De remediis una utriusque Fortunae*. La causa és òbvia: la teoria l'ha explicat en la *Senil* anterior (XII, 2), i al relat, el seu paper –el de la poderosa divinitat– il·lustra Valter.

concepció de prova, amb la qual havia tenyit Petrarca la seva versió. Cadascun arrossega, doncs, una imatge de la divinitat contrària: la del Déu que allibera de mals, a la darrera frase de la carta inicial de Metge, i l'antiga del Déu pantocràtic, que pot ratllar en la crueldat, a la *Senil* XVII, 2.

Que llur divergència ve de la via profunda que estem apuntant es demostra perquè Petrarca, en obres que Metge recorda al seu diàleg, condemnava Ovidi, mentre que el barceloní s'adhereix entusiasmat a la filosofia amorosa de l'Orfeu de *Lo somni*, qui relata la seva vida recitant les *Metamorfosis* ovidianes. I com que aquesta vinculació no es funda sols en l'admiració i bellesa literàries, aquella disjunció deriva d'un enfocament vital contraposat.

Pel que fa a Boccaccio, qui repetidament es defensa dels que neguen valor modèlic als seus trivials herois, ja des del pròleg a la I Jornada posa de manifest el seu fonament: pensa que els fets adversos resulten útils per a les gentes humils per ensenyar-los l'acceptació, la qual costa tant d'entendre als savis. Els matisos quant a l'acceptació en Petrarca o Metge, del pla diví o del terreny estant, són ben eloqüents de llurs distàncies i, comptant amb els eterns arrencaments d'antics i moderns, adscriuen al català a la segona banda.

6. A part de les greus notes de fons, en un relat que és prototipus de llenguatge artístic, cal també parlar de retòrica. Ja hem vist –segons el comentat al punt 3 quant a la historicitat/ficcionalitat– que el problema sobre l'exemplaritat de la virtut, al *Griseldis*, es converteix en un assumpte formal, sent teledirigit cap a la retòrica; aspecte en què cau tota la crítica²¹, però en què no caigué Metge. Ara bé, això no treu que el notari tingui presents qüestions retòriques minucioses a l'hora de fer la seva versió, com bé palesa, per exemple, una retallada –molt inicial– d'una descripció de les *Geòrgiques*, que era un afegit de mà petrarquesca; hi veiem que, tot i que coneix bé i admira Virgili –segons diu al I de *Lo somni*, on fins i tot l'anomena profeta–, hi escurça el paisatge bucòlic. Es tracta de la seva manera de convertir en laic, que s'obre en un ampli ventall; ací, Metge elimina una ampliació innecessària al seu parer, de llüiment.

7. La tirada del mentor cap a l'espiritualitat religiosa que hem anat entrevient l'ha estudiat Rossella Bessi al darrere del *Griseldis*, a través de figures bíbliques tocant a l'obediència, sobretot d'Abraham i de Job, i segons apuntà ja Vittore Branca, en primer lloc, de Maria. Ben llunyana l'actitud mariana de Metge quan exalça en rodó

²¹ Explica aquest malentès Luca Carlo Rossi en *La novella di Griselda fra Boccaccio e Petrarca*, “La memoria” 229, Palermo: Sellerio, 1991, p. 18.

Antonio CORTIJO & Vicent MARTINES (orgs.). *Mirabilia / MedTrans* 12 (2020/2)

New Approaches in the Research on the Crown of Aragon

Nous aspects en la investigació sobre la Corona d'Aragó

Novos aspectos nas investigações sobre a Coroa de Aragão

Jun-Dic 2020/ISSN 1676-5818

qui “meresqué ésser mare del Fill de Déu” a començos del IV de *Lo somni*. Hi cal notar que Metge ho fa a causa d'un acarament amb una altra obra de Boccaccio, car després d'haver-se oposat al *Corbaccio* al llibre III, continua oposant-se-li, ara al *De claris mulieribus*, obra que comença ressaltant l'errada d'Eva i ometent la Mare de Déu,²² dos gestos gens afavoridors per les dones. Metge, amb aquell encomi ha realçat la dona i ha passat per davant una altra vegada l'aspecte ètic.²³

En la seva propia línia d'acció, Metge segueix fidel al *Decameró*, on la conducta de Valter fa d'antiexemple, com bé fa veure Dioneo,²⁴ abans de la narració, qualificant-la de “*matta bestialità*”; encara, en acabat, clou amb l'escarn que es mereixia dit home – marquès de Saluzzo –, dient que hi ha nobles que “sarien piú degni di guardar porci”. Per tant, el judici moral és el contrapunt necessari per tal de completar el missatge exemplar del relat, clarobscur que es perd atenent sols una tonalitat i deixant de banda la crítica del personatge secundari masculí.

Així ho fa la versió petrarquesca, que se centra en la figura femenina, atorgant simbòlicament a l'actuació del marit la funció totpoderosa de la divinitat, de la qual cal acceptar tot, eximint-la de tot greuge; ara bé, la diafonia decameroniana es requereix des del pla ètic a fi d'apreciar justament i per complet la peça griseldiana. Judici que es podria veure completat per Metge al IV de *Lo somni*, on, després d'haver encimbellat Griselda, fa una satírica i fulminant condemna dels vicis dels homes. És a dir, des de la política literària dels marcs, tan encunyats als Griseldes, podríem concebre que Metge, que a la seva versió havia obviat el marit, n'estava afermant la crítica de manera cridanera a *Lo somni*.²⁵

²² Segons la tècnica de Metge de contradir un autor amb altre o amb altra obra seva, tècnica que advertí ja Riquer en diversos casos, es pot avaluar com en els dos darrers llibres del gran diàleg ataca el Boccaccio del *Corbaccio* amb el Boccaccio del *Decameró*; l'objectiu de Metge era defensar la dona, defensa que havia personificat en la maltractada Griselda. (En tracten els meus treballs de 2020: “Bernat Metge, moralista: la dona degradada, exponent de l'odi i del mal humà en el seu temps”, *Mirabilia / MedTrans*, 11, pp. 51-71, i “Les pobres Griseldes s'anaren empobrint amb els segles”, congrés virtual de la Universitat de València, 15 d'octubre 2020. Per l'arrel filosòfica d'aquesta actitud, vegin “De l'Humanisme i del Renaixement”, *eHumanista/IVTTRA*, 2020/2).

²³ Per aquesta dialèctica, vegin la meua edició, p. 235 i notes, i *En los orígenes del Humanismo: Bernat Metge*, Madrid: UNED, 2002, pp. 368-371.

²⁴ Per als diferents aspectes dels relats quant al narrador, a l'obra, als oients o als lectors, cal consultar el treball de María HERNÁNDEZ ESTEBAN, “Lecturas del relato de Griselda: *Decameron* X, 10 y *Seniles*, XVII, 3,” *Rivista di Letteratura Italiana* IX, 3 (1991): 373-399, que contrasta així les dues redaccions dels italians; treball pendent a fer amb el relat català.

²⁵ Això suposa accentuar l'efecte Griselda dins *Lo somni*, anant més enllà que al meu treball anterior: “Del *Griselda* a *Lo somni*”, *eHumanista/IVTTRA*, 12 (2017/2): 211-221; llegit així, veuríem el darrer

Antonio CORTIJO & Vicent MARTINES (orgs.). *Mirabilia / MedTrans* 12 (2020/2)

New Approaches in the Research on the Crown of Aragon

Nous aspectes en la investigació sobre la Corona d'Aragó

Novos aspectos nas investigações sobre a Coroa de Aragão

Jun-Dic 2020/ISSN 1676-5818

8. Des d'una primera lectura del *Griselda*, en qualsevol llengua, es pot apreciar que les robes són molt significatives, així com també el fet de vestir-les o de desprendre-se'n. D'altra banda, si la vesta exterior en tot l'Humanisme és un tret d'exquisitat, en aquest relat té incorporada una càrrega simbòlica de noblesa; traç que en Petrarca marca un *súmmum* espiritualista, mentre que en Metge ho té de voluptuositat. Hi ha un moment brillant on es veu clar aquest contrast perquè el català reforça l'atraient i innocent escena boccacciana –reforç estilístic que també farà al III de *Lo somni* subratllant les senyals despietades del *Corbaccio*– en què Griselda es despulla de les seves pobres robes, deixant veure la nuesa de la jove davant els ulls del poble.²⁶

El procés de secularització d'aquell primeríssim humanisme s'adiu amb el d'elevació que hem vist des del començ gràcies a un factor: el de comptar amb la valoració prèvia de la condició de l'home en tots els camps. Així, la plenitud de la dignitat humana –cos i ment– no minva aspectes de la moral ni de la religiositat; al contrari, s'incrementen en valor degut a aquella, car el cos es dignifica. Cal recordar, amb tot, que aquest equilibri i repartiment just de les qualitats humanes ho encetà filosòficament Llull en el *Llibre de Contemplació en Déu*, reconeixent aquesta gran dignitat;²⁷ i ací cal tenir present que Metge era molt sensible al filòsof mallorquí, car deixa petges de la seva coneixença, influx que podria estar indicant una arrel profunda respecte a les divergències i afinitats que anem resseguint i supòsit que té moltes aplicacions.²⁸

Així –i lligada a la problemàtica de la dona–, el fet de concebre la dignitat de l'amor humà sense entrar en rivalitat amb l'adreçat a la divinitat, posant de manifest la bona convivència de tots dos camps –diví i humà, sense exclusions ni en competència–, podria ser una deixalla de l'ombra lul·liana. Petrarca tanmateix, penant l'amor humà de la mà de la condemna a les dones, se separa d'una actitud conciliadora al *Secretum*, com denuncia Metge al III de *Lo somni*.

llibre emmarcat entre la brillant referència a Maria i l'elogi de les dones de l'Antiguitat, per una banda, i l'atac als homes i l'amarga decepció final, per altra.

²⁶ Joan RIBERA focalitza aquesta escena, rellevant el “tota nua”, i –davant tants signes i en la línia de Giuseppe Tavani– parla d'hiperboccaccianisme per part de Metge (2001, p. 569). De manera semblant, ací, davant un seguit de símptomes, hem remarcat l'antipetrarquisme.

²⁷ S'aprecia bé en l'anàlisi que fa de l'home, al volum II, on atén tots els sentits, materials i immaterials; és a dir, no es tracta sols de veure físicament, ans de la meravella de veure, així com també de veure sense veure físicament.

²⁸ Poden veure el meu article “De l'Humanisme i del Renaixement”, *eHumanista/IVTTRA*, 2020/2, en curs de publicació.

En podem desprendre que, a l'autor català, que ressalta al *Griselda* la bellesa del cos femení i la valora clarament en *Lo somni*,²⁹ no li calen les litúrgiques vestes petrarquesques del *Griseldis*, dissimuladores de la bellesa natural que ens arriba pels sentits. Dit d'una altra manera: entendre Llull per part de Metge implicava allunyar-se de Petrarca i adherir-se a Boccaccio. No és altra cosa el *Griselda*.

9. Tot plegat, l'actitud metgiana és prossecució del *Decameró*, comptant que l'amor n'és un factòtum, que la X Jornada aplega contes de magnífics comportaments i que aquest, al cim, corona l'obra. D'altra banda, no hi ha una obra metgiana on no suri la llibertat humana desprejudiciada, així com una moral hedonista i sensual, notes genuïnes decameronianes. En congruència, segons hem anat esbrinant, hi ha una sinuositat entre religiositat i ètica separant Metge de Petrarca, ben simbolitzada per l'esperit secular i on la dona té molt a dir.

Tot això ens fa contrastar la visió que tenen els tres autors sobre la dona. Quant al certaldès, tot i que ja hem apuntat algunes obres amb posició ambivalent –probablement per influència del mentor–, al *Decameró* se'n testifica l'alta valoració per la rica gamma d'heroïnes i de dones que és objecte dels contes i objectiu com dedicatòria; també en Metge, és una dona la receptora de les cartes del *Griselda*, així com al diàleg arriba a defensar la seva amant, dibuixada com una dona repugnant per un endeví que no es pot equivocar, Tirèsiades.³⁰ Però hi és definitiu adreçar-se a la lloa de la dona i de l'amor, al llibre IV, on diu que, sense dones, “no foren ciutats, castells ni cases; no foren reys, cavallers ne armes; no foren ciutadans, menestrals ne lauradors ne naus”,³¹ idea tan desassenyada com la que manté que Griselda és històrica.

En Petrarca tanmateix és complicat de treure conclusions perquè, malgrat la *donna angelicata*, després de la mort de madona Laura, i a pesar del *Canzoniere*, on es canten l'amor i la dona, aquesta és tot just el que al *Secretum* –en la pell de sant Agustí– recomana deixar a Francesco. I com que aquells poemes Metge no els pogué veure,

²⁹ Vegin l'ed. 2007, p. 222 i n. 343.

³⁰ Pot servir d'aclaració posar-la de costat a la vella de l'*Ovidi enamorat* –així mateix traducció molt elaborada del llatí–, on mitjançant una simple retallada inicial de 4 hexàmetres del text original, queda l'escabrós i jocós relat com un cas d'amor heroic (Butinyà, Júlia, *En los orígenes del Humanismo: Bernat Metge*, Madrid: UNED, 2002, pp. 50-56; “Los pasos hacia la modernidad desde la traducción a partir de la Edad Media, pasando por el *Ovidi enamorat* de Metge”, dins *Reflexions sobre la traducció arran de les lletres catalanes medievals*. Projects. Monographs. Publications of eHumanista, 2012, pp. 59-69).

³¹ Vegin l'ed. de 2007, pp. 254-257.

hem d'aturar-nos al *Secretum* i la seva dura negació, sent conscient el notari de l'acceleració de la marxa enrere moral que hi feia Petrarca.

10. En l'última ullada ens hi fixarem en un petit detall dins d'aquest joc literari de miniatures: Metge en la carta final, paral·lela a la petrarquesca, no fa esment de la darrera idea del mentor, qui diu que l'home s'hauria de comportar amb Déu com Griselda amb Valter. I en el mateix lloc, diu que ell ha estat ultratjat i que madona Ysabel pregui per ell. Així doncs, Metge és una víctima, com ho era Griselda; el patiment, tan fort, és real. I arran de la insistència del tàndem Boccaccio-Metge quant a la historicitat-realitat del conte (punt 3), aquest victimisme subratlla que ell mateix és testimoni sofridor, com la protagonista.

Ara bé cal comptar que, a més de la carta de cloenda –on s'autoretrata “per envejosos contra justícia maltractat”–, en les primeres ratlles de *Lo somni* es declara injustament perseguit. I que l'autor, com protagonista del *Libre de Fortuna e Prudència*, és enganyat per un vell “vilanàs”, que li fa una mala passada; i encara, que està impedit de veure's i riure amb un amic al poema *Medecina*, i, a sobre, que l'*Ovidi enamorat* relata en primera persona les desgràcies d'un home que, burlat per tots costats, compadeix les dones, perquè Metge ha fet evident que està donant testimoni del dolor humà en la seva carn. Fet que li fa proper a Griselda, qui encarna fins a tal punt el paper de víctima que alguns alumnes del seminari de Blanquerna,³² em feren la comparació amb l'holocauste, entenent-lo com un clam contra la injustícia humana. De Metge estant, doncs, podem llegir-lo com un cant a la injustícia de tota mena, fent-ne així un estandard de la desaprovació moral.

Imatge 4

<i>Lletra dedicatòria</i>	<i>Lletra d'endreuça</i>
A la molt honorabla e honesta senyora madona Ysabel de Guimerà, Bernat Metge, salut e reverència subjectiva. A mi, ensercant entre·ls libras dels philòsoffs e poetas alguna cosa ab la qual pogués complaura a les donas virtuosas, ocorrech l'altra dia una istòria la qual recita Patrarcha, poeta laureat, en les obres del qual yo he singular affecció. E com la dita	La present istòria, senyora molt graciosa, he arromansada com pus pla he puscut e sabut; la qual, en esgordament del latí en què Patrarcha la posà, és fort grossera. Mas yo, imaginant que complauria a vós, no he recusat de demostrar la mia grossera ineptitut e atreviment gran que he haüt com he gosat parlar après tan sollempna poeta com aquell és, lo qual viurà perpetualment en lo món

³² Centre cultural de la Generalitat de Catalunya a Madrid, on es celebraren, coordinats per Fina Llorca, seminaris de literatura catalana a finals del segle XX i principis del XXI.

istòria sia fundada en virtuts de pasciència, obediència e amor conjugal, e a mi sia cert que, entre les altres virtuts, vós, senyora, siats dotada de aquestes singularment, per ço he delliberat de arromanssar la dita istòria, e de trametra-le'us perquè vós e les altres donas virtuosas prenats eximpli de las cosas en aquella contengudas (no per tant que yo'm pens que vosaltres freyturets de aquesta doctrina, car sens ella sòts assats pascients e virtuosas, mas per ço que oynts la present istòria, siats pus ardents en seguir les ditas virtuts, car diu lo mestra de amor, Ovidi, en les obres del qual en temps que yo amava me solia molt adelitar, que al cavall leuger quant corre no li nou si hom li dóna alguna speronada)³³, suplicant-vos que la present istòria vullats benignament oyr, e'n les adversitats, les quals algú en aquesta present vida no pot squivar, com loch serà, ben remembrat de aquella, per ço que mils e pus pascientment puxats aquellàs soffarir, de las quals Déu vos vulla preservar per sa merçè.	per fama e per los insignas libres que ha fets a nostra instrucció, suplicant-vos, senyora, que la dita istòria vullats creura axí com és posada, car axí fo allà com dessús és dit, jatssia que alguns menyscreents e viciosos diguen que impossibla és que dona del món pogués haver la pasciència e constància que de Griselda és escrita. Als quals hom poria ben respondre que ells tenen aquella oppinió per ço com ymaginen que assò qui a ells és difícil sia als altres impossible.³⁴ Car moltes donas són stades qui han haüda meravellosa pasciència, constància e amor conjugal, axí com fo Pòrcia, filla de Cató, qui's matà com sabé que Varró, marit seu, era mort, e Ipsicratea, regina, qui volch anar per lo món axí com axellada ab Mitridates, marit seu,³⁵ e moltes altres cosas les quals de present no'm cur de recitar. Suplich-vos, encare, senyore, que mi, per enveyosos³⁶ contra justícia maltractat, vullats haver per recomanat en vostras devotas oracions; car Nostre Senyor ha mès en vós tant de bé, e vós que'n sabets tan virtuosament usar, que no'm pens que denant Ell poguéssets trobar repulsa de res que li demanàssets.³⁷
--	--

Lletra dedicatòria, inicial, a tall de pròleg, i Lletra d'endreça, a tall de cloenda (text de l'edició seguida com Font, pp. 118 i 154).

³³ *Ex Ponto*, II, 6, v. 38: "Nil nocet admissio subdere calcar equo".

³⁴ Frase presa de la resposta que Petrarca fa a l'amic veronès, a qui no va commoure el relat: "esse nonnullos qui quecumque difficilia eis sint impossibilia omnibus arbitrentur" (Senil XVII, 4).

³⁵ Metge puntualitza el mèrit d'aquestes heroïnes –a tenir en compte que la primera era suïcida–, les quals Petrarca s'hi limita a nomenar ("vel Portiam vel Hipsicrateam").

³⁶ Que el patiment és real i ha de portar a la compassió respon a la frase inicial del *Decameró*: "Umana cosa è aver compassione degli afflitti".

³⁷ La petició d'ajut també consta poc abans del vers citat a la carta inicial; encara, Ovidi, exiliat, en agraïment a Graecinus (vv. 30-36), l'amic a qui l'hi endreça, li augura d'estar –gràcies a ell– en lllavis de la posteritat.

Antonio CORTIJO & Vicent MARTINES (orgs.). *Mirabilia / MedTrans* 12 (2020/2)

New Approaches in the Research on the Crown of Aragon

Nous aspectes en la investigació sobre la Corona d'Aragó

Novos aspectos nas investigações sobre a Coroa de Aragão

Jun-Dic 2020/ISSN 1676-5818

Conclusió

Per acabar, atendrem la vida literària. Metge és ben conscient de la significació de Petrarca com cap del nou corrent i és indiscutible que sap valorar la seva llengua segons delata la lloa d'aquestes cartes griseldianes. A la dedicatòria diu: "Patrarcha, poeta laureat, en les obres del qual yo he singular affecció" i a la lletra final o d'endreça diu que "viurà perpetualment en lo món per fama e per los insignes llibres que ha fets a nostra instrucció". Alabances que són rotundes i en constitueixen la primera lloança en una llengua vernacla.³⁸

Ara bé, no hi està valorant Petrarca en la direcció que va fer créixer més el seu prestigi, el qual es va deure sobretot a l'avinença amb la tradició, que és tot just l'aspecte en què Metge se li oposava. Car el gran èxit del *Griseldis*³⁹s'ha atribuït a la concordança i assentiment amb la mentalitat tradicional; així, es posà de moda molt aviat i el trobem traduït sota aquest signe des de Chaucer a Perrault i Lope de Vega, així com en les literatures irlandesa o islandesa..., i persisteix avui com tema de congressos.

Al contrari que Metge, ja que la incomprensió del seu ideari i de la seva obra, un cop lluny dels seus pocs amics –amb els quals a més havia de parlar d'amagat i per mitjà de fórmules ocultes–, ha influït o estat causa del seu desconexament. Posat cas que ell sigui un dels més insignes representants, l'Humanisme no arrelà a Barcelona i manquen encara uns anys perquè reprengués a la Corona catalanoaragonesa. Represa que tingué lloc a la cort de Nàpols, com fenomen inconnex i fora de la Península; a València resorgí, però de manera esparsa i desdibuixada. I aquest és el traç humanístic que secunda el *Griselda* a la Corona d'Aragó.⁴⁰

³⁸ El 1386, a la nostra Península, es troba un elogi envers Petrarca per part de Pere de Pont, escrivà de Joan I, qui en una carta en llatí lloa els poemes llatins, com *Africa*, i cita les *Senils* i la *Vita solitaria*. Totes tres obres eren conegudes per Metge; si les dues últimes ho sabem per intextualitats, la primera es pot desprendre o sobreentendre del final de *Lo somni* i de la seva oposició al *Secretum*, que sosté tot el III llibre (cfr. l'ed. de 2007, p. 281 i n. 481).

³⁹ HERNÁNDEZ ESTEBAN, María, "Lecturas del relato de Griselda: *Decameron* X, 10 y *Seniles*, XVII, 3," *Rivista di Letteratura Italiana* IX, 3 (1991): 373-399, p. 399.

⁴⁰ La succinta relació palesa que l'Humanisme català no sols existeix sinó que és ferm i ric, encara que heterogeni i esquinçat. Ací es poden obrir qüestions de teoria literària: com ha de comptar el que no ha aconseguit un radi determinat d'influència i audiència? qui marca aquests límits? Reflexions, amb tot, externes a la naturalesa del nostre treball, que ha anat a parar a les perioditzacions i m'encarreren el treball següent ("De l'Humanisme i del Renaixement", pendent a *eHumanista/IVTTRA*), el qual –així com aquest– manté una il·lació amb el publicat en el número anterior d'aquesta revista: "Bernat Metge, moralista: la dona degradada, exponent de l'odi i del mal humà en el seu temps", *Mirabilia / MedTrans* 11, 2020/1).

Antonio CORTIJO & Vicent MARTINES (orgs.). *Mirabilia / MedTrans* 12 (2020/2)

New Approaches in the Research on the Crown of Aragon

Nous aspectes en la investigació sobre la Corona d'Aragó

Novos aspectos nas investigações sobre a Coroa de Aragão

Jun-Dic 2020/ISSN 1676-5818

Ara bé, els criteris boccaccianometgians, de tall humà sense contradir el sobrehumà – incloent com moral el que abans era immoral– i expressats amb una alta exquisitesa formal –de traça també petrarquesca–, quallaren en una literatura profana i de plaer, que informa de ple a ple la literatura moderna. Els seus criteris, per tant, tenen rang de prehistòria per a la literatura actual. La versió de Metge –malgrat que no sigui coneguda avui gairebé enlloc–⁴¹ perviu com exemplar extraordinari d'empatia amb aquell tan extraordinari com fugisser primeríssim Humanisme. I en el tercet multilingüe d'aquestes versions griseldianes, tenim un exemplar –podríem dir que icònic– de les discussions que gestaren l'Humanisme en els seus orígens. Car els autors dels tres primers *Griseldes* són exponents de diferents concepcions del nou corrent, el qual copsaren com un gran canvi; com fou de fet, sent peoner de la mentalitat de la modernitat.

Però la via triomfadora, que desguassà al Renaixement, en moderar el to revolucionari primerenc, no contemplà totes les facetes d'aquest primeríssim Humanisme, que tan bé i de manera ben excepcional atesta i expressa el notari barceloní rere la Griselda catalana.

Fonts

BERNAT METGE. *Lo somni. El sueño* (Butinyà, Júlia, ed. i trad.). Madrid: Palas Atenea, 2007.

GIOVANNI BOCCACCIO. *La Letteratura Italiana. Storia e testi*, IX, *Opere in versi. Corbaccio, Trattatello in laude di Dante, Prose latine, Epistole*, P. G. Ricci (ed.). Milà-Nàpols: Ricciardi, 1965.

GIOVANNI BOCCACCIO. *Decamerón* (actualitzat per Marcial Olivar). Barcelona: Planeta, 1982.

Obras de Bernat Metge (Riquer, Martín de, ed. i trad.). Barcelona: Universidad de Barcelona 1959.

Bibliografia

ALBANESE, Gabriella. “Un dittico umanistico: Petrarca e Boccaccio”. In: *Immaginare l'autore. Il ritratto del letterato nella cultura umanistica*, G. Lazzi & P. Viti (eds.). Florència: Polistampe, 2000, pp. 149-169.

BESSI, Rossella. *La Griselda del Petrarca*, dins *La novella italiana. Atti del Convegno di Caprarola 1988*, II. Roma: Salerno, 1989, pp. 711-726.

BUTINYÀ, Júlia. “De Metge a Petrarca pasando por Boccaccio”. In: *Epos* 9, 1993, pp. 217-231.

BUTINYÀ, Júlia. “La proyección de Boccaccio en las letras catalanas de la Edad Media”. In: M. Hernández Esteban (ed.). *La recepción de Boccaccio en España*, en *Cuadernos de Filología Italiana*.

⁴¹ Ha despuntat amb tot una mica pel fet d'haver-se reconegut la seva petja sobre la segona *patraña* del *Patrañuelo* de Timoneda, descoberta sobre què consistí l'aportació de José Romera al seminari comparatista de Literatura catalana i castellana que va tenir lloc a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona el 18-19 d'abril de 2001.

Antonio CORTIJO & Vicent MARTINES (orgs.). *Mirabilia / MedTrans* 12 (2020/2)

New Approaches in the Research on the Crown of Aragon

Nous aspectes en la investigació sobre la Corona d'Aragó

Novos aspectos nas investigações sobre a Coroa de Aragão

Jun-Dic 2020/ISSN 1676-5818

- Actas del Seminario Internacional Complutense 18-20 de octubre de 2000* (2001/3), Madrid 2001, [pp. 497-533](#).
- BUTINYÀ, Júlia. “[Del Griselda català al castellà](#)”. In: *Minor* 7, Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, 2002a.
- BUTINYÀ, Júlia. “*Griselda*”. In: *En los orígenes del Humanismo: Bernat Metge*, Madrid: UNED, 2002b, pp. 56-75.
- BUTINYÀ, Júlia. “Bernat Metge, *Griselda*. De Boccaccio a Metge passant per Petrarca”. In: *Lectures de literatura catalana a Madrid. Quinze lliçons del seminari al Centre Cultural Blanquerna (1997-2002)*, coord. Fina Llorca Antolín, Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2003, pp. 227-254.
- BUTINYÀ, Júlia. “Reflexions sobre la traducció arran de les lletres catalanes medievals”. In: *Projects. Monographs*. Publications of eHumanista, 2012, [pp. 102-136](#).
- BUTINYÀ, Júlia. “La introducción del humanismo en la península ibérica”. In: COSTA, Ricardo da & MARTINES, Vicent (eds.). *Cultura en la península ibérica medieval y moderna*. *Mirabilia* 21/2 (2015): [p. 197-221](#).
- BUTINYÀ, Júlia. “Del *Griselda* a *Lo somni*”, del Simposi: *Transmisión del patrimonio cultural. Clásicos traducidos que hacen clásicos (Transmisión, traducción, recepción)*, dins *eHumanista/IVITRA*, 12 (2017/2): [p. 211-221](#).
- BUTINYÀ, Júlia. “Bernat Metge, moralista: la dona degradada, exponent de l’odi i del mal humà en el seu temps”, *Mirabilia / MedTrans*, 11 (2020/1), 2020a, [pp. 51-71](#).
- BUTINYÀ, Júlia. “Les pobres Griseldes s’anaren empobrint amb els segles”. Ponència al congrés de la Universitat de València, International Virtual Congress, 2020b (pendent de realització: 15 d’octubre de 2020).
- BUTINYÀ, Júlia. “De l’Humanisme i del Renaixement”. In: *eHumanista/IVITRA*, 2020c, publicació en curs.
- BUTINYÀ, Júlia & CORTIJO, Antonio (eds.). *L’humanisme a la Corona d’Aragó (en el context hispànic i europeu)*. Potomac (Maryland): Scripta Humanistica Publishing International, 2011.
- HERNÁNDEZ ESTEBAN, María. “Lecturas del relato de *Griselda*: *Decameron* X, 10 y *Seniles*, XVII, 3”. In: *Rivista di Letteratura Italiana* IX, 3 (1991): pp. 373-399.
- HERNÁNDEZ ESTEBAN, María. “Boccaccio editor y su ‘edición’ del marco del *Decameron*”. In: M. Hernández Esteban (ed.). *La recepción de Boccaccio en España*, en *Cuadernos de Filología Italiana. Actas del Seminario Internacional Complutense 18-20 de octubre de 2000* (2001/3), Madrid 2001, [pp. 71-93](#).
- RIBERA, Joan. *Narradores y receptores boccaccianos en el medievo catalán*, dins M. Hernández Esteban (ed.). *La recepción de Boccaccio en España*. In: *Cuadernos de Filología Italiana. Actas del Seminario Internacional Complutense 18-20 de octubre de 2000* (2001/3), Madrid 2001, pp. 559-571.
- RIQUER, Martí de. *Història de la Literatura Catalana*, vol. II, Barcelona: Ariel, 1964.
- ROMERA, José. “Bernat Metge y Joan Timoneda (patraña segunda): El doble filo de la imitatio”. In: *eHumanista* 13 (2009): [pp. 210-218](#).
- ROSSI, Luca Carlo. “La novella di *Griselda* fra Boccaccio e Petrarca”. In: *La memoria* 229. Palermo: Sellerio, 1991.
- SOLER, Abel. *La cort napolitana d’Alfons el Magnànim. El context de “Curial e Güelfa*. Universitat de València, 2016.
- TAVANI, Giuseppe. *Per a una història de la cultura catalana medieval*, “Biblioteca de Cultura Catalana” 83, Barcelona: Curial, 1996.